

Arbeids- og næringslivet som misjonalt arena: Momenter til en tverrfaglig forskningsagenda – inspirert av arven etter Hans Nielsen Hauge

Magne Supphellen, Truls Liland og Bård Eirik Hallesby Nordheim

Magne Supphellen
Professor i markedsøkonomi ved Norges Handelshøgskole;
bistilling samme ved Hauge School of Management, NLA Høgskolen
magne.supphellen@nhh.no

Truls Liland
Avdelingsleder for Hauge School of Management
NLA Høgskolen
truls.Liland@nla.no

Bård Eirik Hallesby Norheim
Professor i teologi
NLA Høgskolen
bard.norheim@nla.no

Sammendrag: Den kristne kirke utfordres i dagens samfunn til misjonalt engasjement på alle livets arenaer. Arbeids- og næringslivet (ANL) er en av de viktigste fordi det brukes mye tid her, og fordi livet i ANL innebærer stadige møter med andre mennesker. Vi har imidlertid svært begrenset kunnskap om misjonalt inspirert atferd i ANL. Vi vet lite om omfanget av kristne vitnesbyrd- og omsorgshandlinger i denne konteksten, hvilke responser slike handlinger skaper og hvilken teologi eller tenkning som gjør seg gjeldende. Forfatterne introduserer et nytt rammeverk for tverrfaglig forskning på misjonalt inspirerte handlinger i ANL. Diskusjonen er inspirert av arven etter lekpredikanten og seriegründeren Hans Nielsen Hauge. Rammeverket inviterer til bidrag fra en rekke fagdisipliner, som teologi, næringslivsforskning, historie, religionspsykologi- og sosiologi. Forfatterne foreslår at forskere i første omgang prioriterer begrepsutvikling og grundig induktiv forskning på misjonalt inspirerte handlinger i ANL.

Søkeord: forskningsagenda, tverrfaglig, arbeid, næringsliv, misjonalt atferd, misjonalt kontekst.

Abstract: Being the ecclesia, Christians today need to execute their commission in a multiplicity of habitats where they work and live. The marketplace is a major arena, and more research is needed to gain new insight into the cognitive, behavioral, and theological factors involved. However, the academic missiological community has been slow at picking up the challenges. There is a deficit of empirical and theological research on Christian service and witness in the marketplace. The authors introduce a new framework for cross-disciplinary research on the nature, antecedents, and the consequences of missiological behavior in the marketplace. The discussion is inspired by the heritage of the Norwegian lay-preacher and serial-entrepreneur, Hans Nielsen Hauge. The framework invites contributions from a variety of disciplines, including theology, business research, history, psychology of religion, and sociology of religion. The authors suggest that, as a first step, there is a particular need for fresh conceptualizations and in-depth inductive research into the nature of missiological behavior in the modern marketplace.

Keywords: Marketplace ministry, theology of work, cross-disciplinary research, research agenda, missiological behavior, missiological context.

Innledning

Missiologi som forskningsvitenskap har alltid arbeidet med et bredt tilfang av metoder og teoretiske tilnærminger – fra mer samfunnsvitenskapelige og kulturteoretiske perspektiver til religionsteologiske, historiske, bibelske, systematisk-teologiske og praktisk-teologiske tilnærminger. Samtidig har interessen for *kontekst* preget den missiologiske forskningsinteressen. Utviklingen av kontekstuell teologi, og i de senere år mer postkoloniale perspektiver, har sitt utgangspunkt i et radikalt fokus på *kontekstens betydning* for det missiologiske forskningsfokus, både med hensyn til metode, teori, men også *valg av materiale*.

I de siste decenniene har interessen for kirkens misjonale karakter preget mye av den missiologiske diskursen, særlig i vestlig kontekst.¹ Denne forståelsen legger til grunn at kirken ikke bare driver med misjon som en aktivitet, men at den etter sitt vesen er *misjonale* (sendt). Dette fokuset på det misjonale springer ut av en (kulturkritisk) *kontekstanalyse*. Denne analysen, inspirert av arven etter Lesslie Newbigin,² vektlegger kirkens endrede rolle og posisjon i samfunnet. Poenget er at kirken i Vesten, særlig de tradisjonelle folkekirkene, har mistet sin hegemoniske posisjon på «torget». Det er ikke lenger kirken som setter premisser for offentligheten og innrammer folks hverdag.

1 Se f.eks. den banebrytende boken Darrell L. Guder, *Missional Church: A Vision for the sending of the Church in North America* (Grand Rapids: Eerdmans, 1998).

2 Se Lesslie Newbigin, *Foolishness to the Greeks* (Grand Rapids: Eerdmans, 1986) og Lesslie Newbigin, *The Gospel in a Pluralist Society* (Grand Rapids: Eerdmans, 1989).

Med *torget* tenker vi her på det åpne, offentlige rommet, der meninger og handlinger brytes og formes.³

Denne *endrede kontekstforståelsen* bør også inspirere til nytenkning innenfor missiologi som forskningsvitenskap, særlig i en vestlig kontekst. I denne artikkelen tar vi derfor til orde for at missiologiens forskningsinteresse må utvides og fordypes, gitt kirkens endrede rolle og posisjon – både med tanke på metode og teoritilfang, men her særlig med tanke på kontekstfokus og materialvalg. I en tid der kirken i Vesten har mistet sin hegemoniske posisjon, innebærer det at «torget» som forskningsarena har blitt særlig interessant. Menneskers hverdag i *arbeids- og næringsliv* (ANL) er en avgjørende del av det åpne rommet som torget representerer. Arbeids- og næringslivet er en arena som gir mulighet til å studere misjonalt inspirert atferd forskningsmessig – som individuelt og kollektivt fenomen – i tilnærmet eksemplarisk format. *Misjonalt inspirert atferd* er her tenkt som et forskningsmessig åpent og tentativt begrep, men det vi er på utkikk etter, er all atferd – handlinger, initiativ, bevegelser, vitnesbyrd etc. – som på ulikt vis er inspirert av en individuell og/eller kollektiv forståelse av at kirken etter sitt vesen er *sendt* og som igjen kan påvirke forståelsen av hva et misjonalt liv omfatter.⁴

I utmeislingen av denne forskningsagendaen kan *arven* etter Hans Nielsen Hauge (1771–1824) stimulere til å utvikle et mer reflektert forskningsfokus, nettopp gjennom Hauge-arvens interesse for samspillet mellom kristenliv og arbeidsliv. En velfundert missiologisk strategi for forskning på arbeids- og næringsliv i vår nåværende vestlige kontekst vil også kunne bidra til å dempe tendenser til *kirkelig agorafobi*. *Kirkelig agorafobi* handler om frykten for hvordan en som kirke og kristne skal opptre på torget når hegemoniet er tapt, hvordan en skal dele troen i det åpne rommet når kirken har tapt sin selvsagte posisjon.⁵ En metodisk og teoretisk bredspektret missiologisk forskningsstrategi som fokuserer arbeids- og næringsliv som forskningsfelt, vil kunne utfordre denne tendensen. I utviklingen av en slik forskningsstrategi blir også

3 For en bred gjennomgang av bakgrunnen for denne utviklingen, se f.eks. Charles Taylor, *A Secular Age* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007), eller mer programmatisk beskrevet av Newbigin, *Foolishness to the Greeks* og *The Gospel in a Pluralist Society*.

4 I en videre drøfting av de misjonsteologiske implikasjonene av en slik forskningsagenda kan det være interessant å reflektere grundigere over flere sentrale spørsmål som tangeres av en slik forskningsagenda, men som det ikke er rom for å drøfte innenfor rammen av en slik artikkel, som for eksempel forholdet *Missio Dei*-teologi og misjonalt inspirert atferd og hvordan denne forskningsinteressen kan rammes inne av en reflektert, trinitarisk teologi, se f.eks. Miroslav Volf, *Work in the Spirit: Towards a Theology of Work* (Oxford: Oxford University Press, 2001).

5 For en drøfting av begrepet kirkelig agorafobi, se Bård Eirik Hallesby Norheim, «Den norske kyrkjens retoriske sjølvforståing i valfridomens tidsalder: Å leva med frykta for å bli avvist» i: *Luthersk Kirketidende* 15, nr. 18 (2018), 408–411.

forskningsethosen avgjørende. Nettopp fordi kirken og kristendommens rolle er til *forhandling* og i *flyt* på torget (og i arbeids- og næringsliv), bør en i forskningstilnærmingen vektlegge eksperimentering og utprøving, innovasjon og entreprenørskap – i valg av metoder, teorier, forskningsstrategier og forskningskontekst. For å si det med Thomas S. Kuhn⁶ befinner ikke missiologien i Vesten seg i en fase av *normalvitenskap*. Det er heller slik at flere ulike framlegg til paradigmeskifter brynes mot hverandre. Slik kirkelandskapet i Vesten er i rask endring, bør også missiologiens kontekst utvikles og endres. En slik missiologisk forskningsstrategi vil også kunne bidra til at kirken (i Vesten) på nytt oppdager bredden i sitt oppdrag og gjenoppdager sin misjonale karakter i møte med nye utfordringer.

Vårt hovedbidrag er et konseptuelt rammeverk for missiologisk forskning på arbeids- og næringslivet (ANL). Intensjonen er å inspirere og legge til rette for en tverrfaglig innsats på dette området. Vi begynner med en kort redegjørelse for hvilke faglige inspirasjonskilder som ligger til grunn for rammeverket. Deretter diskuteres kort og prinsipielt hvordan et tverrfaglig samfunnsvitenskapelig forskningsfelt kan utvikles. På dette grunnlaget presenteres det konseptuelle rammeverket. Avslutningsvis diskuteres kort begrensinger i rammeverket og veien videre for missiologisk forskning på ANL.

Hauges næringsvirksomhet og to andre inspirasjonskilder

Det historiske materialet om Hans Nielsen Hauge (1771–1824) og hans næringsvirksomheter er en naturlig kilde av to hovedårsaker. For det første var Hauges bedriftsfilosofi grunnleggende misjonale. Selve hensikten med næringsvirksomheten var å tjene Gud og medmennesket.⁷ I brevene Hauge skrev til sine venner i bedrifter over hele landet, får vi innblikk i hvilke prinsipper og praksiser som preget disse virksomhetene. For det andre er de haugianske virksomhetene interessante fordi de fikk så stor betydning, både for enkeltmennesker og for det norske samfunnet. Hauge var selv involvert i mer enn 30 bedriftsetableringer. I tillegg bidro han som investor, kapitalformidler eller med rekruttering av ledere til en rekke andre virksomheter.⁸ Anslagsvis var Hauge direkte eller indirekte involvert i etableringen av 7000-8000

6 T. S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: University of Chicago Press, 1962).

7 Andreas Aarflot, *Tro og lydighet: Hauges kristendomsforståelse* (Oslo: Universitetsforlaget, 1969), 164. Dagfinn Breistein, Hans Nielsen Hauge. *Kjøpmand i Bergen: Kristen tro og økonomisk aktivitet* (Bergen: John Griegs forlag, 1955), 32.

8 Ola H. Grytten, «The protestant ethic and the spirit of capitalism: Entrepreneurship of the Norwegian puritan leader Hans Nielsen Hauge» i: *Review of European Studies* 5, nr. 1 (2013).

arbeidsplasser over hele landet.⁹ Alle disse virksomhetene hadde et misjonalt formål, de skulle bidra til å få folk i arbeid og fremme Guds rike.

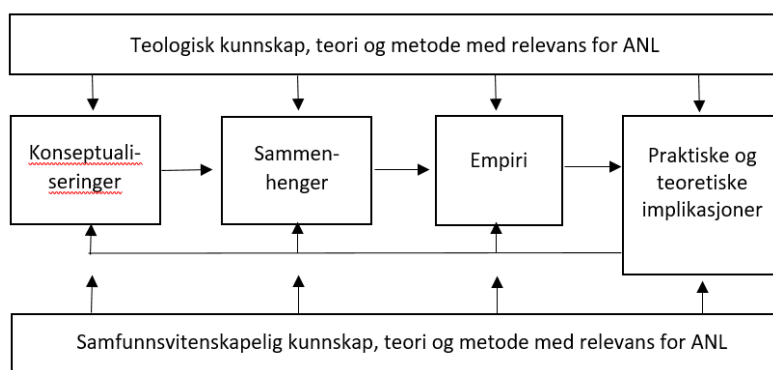
De haugianske virksomhetene var operative i en brytningstid i norsk historie, med stor åpenhet for nye impulser, spesielt av det slaget som kunne bidra til å bygge den nasjonale identiteten.¹⁰ Likevel er det grunn til å tro at mange av de mekanismene som gjorde seg gjeldende i de haugianske virksomhetene, også er relevante i dagens kontekst. Derfor er de historiske kildene om de haugianske virksomheten interessante når vi leter etter begreper og teorier som kan gi innsikt i hvilke faktorer som hemmer eller fremmer misjonalt atferd i dagens ANL.

Det kan med rette innvendes at vår bruk av de historiske kildene om Hauge er selektiv, men vår intensjon er ikke å gi en dekkende framstilling av tenkningen i de haugianske virksomhetene. Vårt formål er å bygge en forskningsarena for tverrfaglig kunnskapsutvikling om misjonalt atferd i dagens ANL, inspirert av (elementer fra) haugiansk forretningsvirksomhet, moderne missologisk forskning og økonomisk-administrativ forskning.

Byggesteiner til en tverrvitenskapelig forskningsarena for ANL

Sentrum i vårt perspektiv er *misjonalt inspirerte handlinger* i ANL. Siden samfunnsvitenskapelige teorier og metoder vil være viktige i arbeidet med å forstå denne typen atferd, tar vi utgangspunkt i en etablert logikk for hvordan forskningsfelt utvikles innen samfunnsvitenskapelige disipliner, se figur 1.¹¹ Figuren gir oversikt over byggesteinene og hvordan disse forholder seg til hverandre.

Figur 1. Byggesteiner til en missiologisk forskningsarena for arbeids- og næringslivet (ANL)

9 Breistein, Hans Nielsen Hauge. *Kjøpmand i Bergen*, 120–159.

10 Halvdan Koht, *Norsk bondereising: fyrebuing til bondepolitikken* (Christiania: Aschehoug, 1926).

11 Innenfor rammen av denne artikkelen har vi ikke funnet plass til en bred gjennomgang og drøfting av de mange diskusjonene om forholdet mellom samfunnsvitenskap og teologi/missiologi de siste tiårene. I den videre utviklingen av forskningsagendaen vil situeringen av den tverrfaglige forskningen i slike diskurser være nyttig.

I første fase er det nødvendig å identifisere *relevante teoretiske begreper*, det vil si tilpasse aktuelle begreper fra andre forskningsfelt eller utvikle helt nye begreper som er egnet til å forstå misjonalt inspirerte handlinger. Vi trenger begreper for å utvikle en felles forståelse for hvordan vi skal beskrive misjonalt inspirerte handlinger samt aktuelle faktorer som påvirker eller påvirkes av slike handlinger.

Den vitenskapsteoretiske basisen for en tverrfaglig forskningsarena bør være bred og pragmatisk for å favne ulike tradisjoner. Vårt epistemologiske utgangspunkt er derfor en *kritisk realistisk* tilnærming til forståelsen av vitenskapelige begreper og målinger av disse.¹² I denne tilnærmingen betraktes vitenskapelige begreper som abstrakte beskrivelser av fenomener vi antar finnes i virkeligheten. Begrepene er ikke selve virkeligheten, men abstrakte avbildninger. «Makt»-begrepet kan tjene som eksempel. Det er rimelig å anta at makt finnes, men vår forståelse av fenomenet og evnen til å måle makt er begrenset. Det beste vi kan håpe på, er å beskrive, og eventuelt måle, gode avbildninger av det reelle fenomenet.¹³ Videre må vi regne med at en definisjon av makt bare fanger opp deler av fenomenet. Derfor finnes det også flere definisjoner av makt-begrepet. Dette er ikke et problem for den teoretiske utviklingen, men snarere et positivt bidrag til en mer dekkende kunnskapsutvikling. Det betyr også at jakten på «den rette» eller «sanne» begrepsdefinisjonen avblåses. Ulike definisjoner er ikke «sanne» eller «usanne», men mer eller mindre hensiktsmessige, gitt forskningsprosjektets formål. Dette betyr selvsagt ikke at ethvert begrep eller enhver begrepsdefinisjon er *nyttig* for den vitenskapelige utvikling. Nyttige begrepsdefinisjoner er presise og klargjør begrepets unike innhold i forhold til lignende begreper.¹⁴

I tillegg til å beskrive fenomener og utvikle en felles terminologi brukes vitenskapelige begreper til å *klassifisere observasjoner*.¹⁵ Eksempelvis vil makt-begrepet gjøre det mulig å skille mellom personer eller institusjoner som har stor versus liten makt over en definert gruppe mennesker. Alternativt kan man skille mellom grupper som i stor eller

12 Innenfor flere teologiske underdisipliner har det de senere årene vært en intens debatt om «kritisk realisme» som vitenskapsteoretisk tilnærming. På dette stadiet i utviklingen av en misjonalt inspirert forskningsagenda for arbeids- og næringslivet slutter vi oss enn så lenge til de tilnærminger til bruk av «kritisk realisme» som er uttrykt hos Christian Smith, *What is a Person?* (Chicago: University of Chicago Press, 2010) og Andrew Root, *Christopraxis: A Practical Theology of the Cross* (Minneapolis: Fortress Press, 2014) m.fl. Vi viser ellers til D. Drake et al., *Essays in Critical Realism: A Cooperative Study in the Problem of Knowledge* (Staten Island: Gordian Press Inc., 1968). Sigurd V. Troye, *Teori- og forskningsevaluering: Et kritisk-realistisk perspektiv* (Oslo: Tano Aschehoug, 1994).

13 Chava Frankfort-Nachmias, David Nachmias & Jack DeWaard, *Research Methods in the Social Sciences* (New York: Worth Publishers, 2014). Troye, *Teori- og forskningsevaluering*.

14 Se Frankfort-Nachmias, Nachmias & DeWaard, *Research Methods*, eller Troye, *Teori- og forskningsevaluering* for en grundigere diskusjon av gode konseptuelle definisjoner.

15 John C. McKinney, *Constructive Typology and Social Theory* (New York: Meredith Publishing Company, 1966).

liten grad påvirkes av den samme makten. Videre brukes begreper som byggesteiner i *forklaringer og prediksjoner* om hvordan ulike fenomener og begreper henger sammen. Det er for eksempel utviklet teorier om hvilke fenomener som skaper sterk makt, og andre teorier om hvordan bruk av makt påvirker motivasjon og kognisjon blant dem som utsettes for maktutøvelsen.

Den empiriske forskningen kan være induktiv eller deduktiv.¹⁶ Den induktive starter med fenomenene og empirien til høyre i figur 1 og beveger seg mot venstre: Begreper og/eller teorier om sammenhenger utvikles med basis i empiriske observasjoner. Deduktiv forskning følger motsatt logikk og begynner med begrepene og antatte sammenhenger mellom disse. I neste omgang måles begrepene (om enn imperfekte), og sammenhenger testes ved hjelp av statistiske metoder. Slike tester gir oss kunnskap om hvilke sammenhenger som er sannsynlige (statistisk holdbare), og hvilke som ikke er det. For å oppnå en grundig og helhetlig kunnskapsutvikling, vil det være nødvendig med begge typer empirisk forskning.¹⁷

Empirisk kunnskap vil ofte ha praktiske implikasjoner. Eksempelvis gir forskning på makt grunnlag for å si noe om hvordan makt kan hemmes eller fremmes i praksis. Empirien har også begrepsmessige og teoretiske implikasjoner; resultatene kan gi grunnlag for å gjøre endringer i begrepene eller i teoriene om sammenhenger mellom begrepene, se figur 1. Hvor sterke føringer resultatene gir for praksis eller for videreutvikling av begreper og teorier, er avhengig av kvaliteten på det empiriske arbeidet, det vil si om målinger, datainnsamlinger, analyser og rapportering oppfyller gjeldende krav til forskningskvalitet.¹⁸

ANL som arena for tverrfaglig missiologisk forskning: Et konseptuelt rammeverk

I figur 2 presenteres et konseptuelt rammeverk for forskning på misjonalt inspirerte handlinger (MIH) i ANL. Siden MIH som regel utføres av enkeltpersoner, fokuserer rammeverket først og fremst på individuell tenkning og atferd, men vi er også åpne for å undersøke kollektiv bevegelse og refleksjon. Intensjonen er på ingen måte å gi et dekkende bilde av alle relevante begreper og sammenhenger. Det er ikke mulig ved etableringen av et forskningsfelt. Formålet er å presentere et rammeverk som kan vekke tverrfaglig interesse for MIH i ANL og derved bidra til et betydelig kunnskapsløft på området.

16 Frankfort-Nachmias, Nachmias & DeWaard, *Research Methods*.

17 Paul D. Reynolds, *A Primer in Theory Construction* (Indianapolis: Bobbs-Merrill Company, Inc., 1971).

18 Se Troye, *Teori- og forskningsevaluering* eller Frankfort-Nachmias, Nachmias & DeWaard, *Research Methods*, for gode diskusjoner om kvalitetskrav i samfunnsforskning.

De haugianske bedriftene hadde et tydelig misjonalt formål og skiller seg derved fra de fleste av dagens kommersielle virksomheter. Likevel kan det historiske materialet om de haugianske virksomhetene gi ideer til begreper og mekanismer som er relevante for en moderne misjonsstrategi for ANL. For Hans Nielsen Hauge var omsorg og verbal formidling en integrert del av formål og praksis. Når han på sine vandringer kom til et nytt sted og tok kontakt med folk i bygda, prioriterte han å delta i gårdsarbeidet før han ba om lov til å holde møte på kvelden.²⁰ Gjennom arbeidet kom han i kontakt med folk og fikk innsikt i hva som rørte seg i bygda. Ofte hadde Hauge tanker og ideer om hvordan gårdsdriften kunne effektiviseres eller ny virksomhet etableres. Hensikten var at «de Ledige kunde faa Arbeyde».²¹ Det er interessant å registrere sammenhengen mellom de to typene MIH hos Hauge. Fellesskap og omsorg kom i første rekke. Når den grunnleggende tilliten var etablert, kom det verbale vitnesbyrdet. Siden inngikk begge deler i en helhetstenking. Dette ser vi ikke minst i morgensamlingene som ble praktisert i de haugianske bedriftene. Under disse samlingene ble sosiale, praktiske og åndelige problemer diskutert om hverandre.²² Om kvelden etter arbeidstid møttes arbeidere og ledere til «oppbyggelse» i hjemmene.²³

Et sentralt prinsipp som lå til grunn for den praktiske omsorgen, var den kristne likeverdstanden.²⁴ Dette gav seg blant annet utslag i en inkluderende rekrutteringspraksis. På papirfabrikken i Eiker, som ble drevet av Hans Nielsen Huges bror, Mikkel og hans kone Inger, var det arbeidere som led av «Alderdoms Svaghed» og flere var funksjonshemmede.²⁵ Denne omsorgen for de svake og utstøtte i samfunnet er interessant. Kan vi se den samme omsorgen blant kristne gründere og ledere i ANL i dag?

I internasjonal forskning på foretaksetikk (business ethics) er det utviklet kvantitative opplegg for å måle i hvilken grad arbeidstakere eller gründere integrerer troen i arbeidslivet (work-faith integration). Slike måleopplegg inneholder flere faktorer som representerer ulike aspekter ved det å integrere troen i arbeidslivet. Miller, Ewest & Neubert skiller mellom åtte ulike faktorer og inkluderer både atferd (f.eks. deltagelse i åndelige fellesskap) og holdninger (f.eks. å betrakte arbeidet som et kall) i måleopplegget.²⁶ Atferden måles ved at deltagerne i undersøkelsene angir på en skala hvor enige

20 Dag Kullerud, *Hans Nielsen Hauge: Mannen som vekket Norge* (Oslo: Forlaget Forum Aschehoug, 1996).

21 Hans N.H. Ording, *Hans Nielsen Huges Skrifter V* (Oslo: H. Aschehoug, 1953), 39.

22 Sigbjørn Ravnåsen, *Ånd og hånd: Hans Nielsen Huges etikk for liv og virke* (Oslo: Lunde, 2015), 85ff.

23 Kullerud, *Hans Nielsen Hauge: Mannen som vekket Norge*.

24 Ravnåsen, *Ånd og hånd*, 110ff.

25 Breistein, *Hans Nielsen Hauge. Kjøpmand i Bergen*, 130–131.

26 D.W. Miller, T. Ewest & M.J. Neubert, «Development of The Integration Profile (TIP) Faith and Work Integration Scale» i: *Journal of Business Ethics* 159 (2019), 455–471.

eller uenige de er i en rekke holdningsutsagn, eller hvor engasjerte de er i den atferden som beskrives. Slike måleopplegg kan være nyttige for å studere integrasjon av tro i arbeidslivet på et overordnet plan, men har likevel klare begrensninger. For det første er det høyst usikkert om de åtte faktorene fanger opp hele spekteret av MIA. Før det utvikles kvantitative måleopplegg, vil det være nyttig å ta et skritt tilbake og studere grundigere hva misjonalt inspirert atferd (MIA) egentlig handler om i ANL ved hjelp av induktiv forskning. For det andre er det lite hensiktsmessig å inkludere psykologiske faktorer (holdninger) og atferd i en og samme variabel (work-faith integration) fordi det er av interesse å studere *sammenhengene* mellom disse (jmfør figur 2). «Smale» og presise variabler er å foretrekke, fordi de gir rom for å studere mange slags sammenhenger.

Vi tar derfor til orde for i første omgang å prioritere kvalitative, induktive studier, som kan gi en oversikt over hvordan MIH i ANL kommer til uttrykk i praksis. Her kan det være nyttig å skille mellom *handlingstyper* og *dimensjoner*.

Handlingstypene skiller mellom ulike former for atferd. På hvilke måter og i hvilke settinger viser troende omsorg for sine kolleger? Omsorgen kan dreie seg om hendelser på jobb (f.eks. forbigåelse ved opprykk eller interne konflikter) eller i privatlivet (f.eks. støtte i forbindelse med et samlivsbrudd eller hjelp ved flytting). Vi vet svært lite om hvordan kristen omsorg kommer til uttrykk i ANL. Det samme gjelder den verbale kommunikasjonen. Hvordan formidles troen verbalt på arbeidsplassen? Handler det om apologetikk eller deles personlige erfaringer? Alternativt, begge deler? I hvilke situasjoner finner i så fall dette sted?

Handlingstypene kan beskrives ved hjelp av generelle *dimensjoner*. Dette er egenskaper som er relevante på tvers av handlingstypene, eksempelvis *frekvens* (hvor ofte det finner sted), *dybde/varighet*, *initiativtaker* (troende eller kollega), *valens* (positiv eller negativ handling), *proaktivitet* (hvorvidt den troende tar initiativet eller er mer passiv/lyttende) eller *rollen* til den som utøver handlingene/er gjenstand for handlingene (kollega, leder, eier, underordnet, etc.).

Konsekvenser av MIH i ANL

Misjonalt inspirerte handlinger vil kunne fremme (eller hemme) *personlig tro* og *religiøs praksis* blant kolleger i ANL, men vil også gi en rekke andre relaterte konsekvenser. Disse andre konsekvensene er viktige for å forstå ikke bare omfanget av misjonale virkninger, men også de prosessene som leder fram til en kristen bekjennelse blant kolleger – eller til en mer negativ holdning. Noen konsekvenser handler om individuelle responser blant kolleger, andre dreier seg om relasjonen mellom troende og kolleger.

Sentrale relasjonelle konsekvenser er *tillit/mistillit* og åpenhet for eksistensielle spørsmål (i relasjonen). På individnivå handler *tillit* om å stole på at andre vil ta hensyn

til mine behov og interesser.²⁷ Tillit har grunnleggende positive effekter på kvaliteten og styrken i relasjoner. Forskning på tillit i ANL viser at personer som nyter høy tillit, har tre sentrale egenskaper: Ferdigheter, integritet og omtanke.²⁸ Kort sagt stoler vi på folk som er dyktige, holder det de lover og bryr seg om andre i praksis. Det er derfor rimelig å forvente at kolleger i ANL vil utvikle tillit til troende som viser praktisk omsorg i arbeidshverdagen, dersom også ferdighetene er gode. Antagelig er tillit helt avgjørende for hvorvidt, og i hvilket omfang, det skapes anledninger for verbale vitnesbyrd. En av grunnene til dette er at tilliten sannsynligvis påvirker *frekvensen* og *kvaliteten på interaksjonene*, både på jobben og i fritiden. Når relasjonene styrkes, vil kolleger bli mer interesserte i hvem den troende er, og hva han eller hun står for. Siden troen ofte vil være et framtrødende kjennetegn, fremmer tillit åpenheten for eksistensielle spørsmål. Tillit vil også ha stor betydning for hvordan verbale vitnesbyrd tolkes og mottas. Ny empirisk forskning på disse sammenhengene vil gi viktig innsikt i hvilken betydning og hvilken rolle tillit har for MIH i ANL.

Tilliten «brødrene» og «vennene» imellom var et fremtrødende kjennetegn ved de haugianske virksomhetene. Mange av arbeiderne i disse virksomhetene var rekruttert fra vennsamfunnene Hauge etablerte rundt omkring i landet. Andreas Aarflot beskriver Huges syn på disse vennsamfunnene som søskenfelleskap.²⁹ Hauge selv betegnet dem som «de af vort Sind»,³⁰ «søsken» og «fortrolige brødre».³¹ Alle de tre tillitsfaktorene nevnt ovenfor, var representert i disse fellesskapene. Integritet og omtanke var sentrale elementer i den pietistiske tradisjonen Hauge og vennene var en del av,³² og Huges fokus på kunnskap, leseferdigheter³³ og innovasjon³⁴ gjorde antagelig de haugianske virksomhetene til attraktive kompetansmiljøer. Dette har skapt tillit, ikke bare vennene imellom, men også mellom de haugianske

27 R.C. Mayer, J.H. Davis & F. D. Schoorman, «An integrative model of organizational trust» i: *Academy of Management Review* 20, nr. 3 (1995), 709–734.

28 Mayer, Davis & Schoorman, «An integrative model».

29 Aarflot, *Tro og lydighet*, 415–417.

30 Ording, *Hans Nielsen Huges Skrifter* II, 191, 23ff.

31 Ording, *Hans Nielsen Huges Skrifter* II, 206, 25ff, 275, 5ff.

32 Dag Thorkildsen, «Lutherdom, vekkelse og de nordiske velferdsstater» i: *Temp: Tidsskrift for Historie* 1, nr. 1 (2010), 131–144.

33 Linda Haukland, «Hans Nielsen Hauge: A Catalyst of Literacy in Norway» i: *Scandinavian Journal of History* 39, nr. 5 (2014), 539–559.

34 Magne Supphellen og Truls Liland, «Kallsorientert seriegründer. Hans Nielsen Hauge i møte med dagens næringsliv» i: *Trådene i samfunnsveven. Hva har reformasjonen betydd for Norge?*, redigert av Nils Ivar Agøy, Knut Edvard Larsen & Chr. Anton Smedshaug (Oslo: Verbum forlag, 2017), 128–129.

virksomhetene og bygdefolket. Over tid har dette påvirket forståelsen av bedrifters samfunnsrolle og bidratt til en mer sosial kapitalisme.³⁵

Aktuelle individuelle konsekvenser for kolleger på arbeidsplassen er endringer i *opplevd mening, jobbtilfredshet, verdibevissthet, kallsorientering og holdninger* til tro og troende. Når troende utvikler gode personlige og omsorgsfulle relasjoner på sine arbeidssteder, vil det kunne bedre trivsel og også bidra til mer positive holdninger til kristen tro og til troende. Samtaler om eksistensielle spørsmål vil over tid kunne føre til større verdibevissthet. Det vil også være interessant å studere om kallstanken blant troende i ANL er «smittsom», kanskje ikke primært i den forstand at kolleger adopterer eller tilegner seg den kristne kallstanken, men at de muligens utvikler en større bevissthet om en høyere mening med arbeidet. Det vil også være nyttig å «speilvende» resonnementene ovenfor og studere effekter av *negativ sosial atferd* (f.eks. baktalelse eller uvennlighet) eller konsekvenser av verbale kristne vitnesbyrd i sammenhenger hvor grunnleggende tillit ikke er etablert. Det er grunn til å tro at slik atferd vil kunne føre til mistillit og negative holdninger til kristen tro og til troende.

Over tid vil positive misjonalt inspirerte handlinger i ANL kunne føre til at kolleger *kommer til tro, deltar i kristne fellesskap* og bidrar med økonomisk støtte til kristne organisasjoner. Vi vet svært lite om omfanget av denne typen virkninger av MIH i ANL.

Individuelle faktorer (ved den troende) som fremmer eller hemmer MIH

En rekke psykologiske begreper på individnivå kan tenkes å påvirke misjonalt inspirerte handlinger. Blant disse er åndelig støtte og *misjonalt forpliktelse*. Moralsk forpliktelse er et sentralt begrep i moralpsykologien og beskriver en subjektiv forpliktelse til å handle i tråd med moralske normer.³⁶ I vår kontekst representerer MIH normene. *Misjonalt forpliktelse* kan da defineres som graden av opplevd forpliktelse til å utføre misjonalt inspirerte handlinger. Åndelig støtte er et etablert begrep innen helseforskning og dreier seg enten om opplevelsen av den åndelige støtte og omsorg helsepersonell formidler, eller den personlige opplevelsen av guddommelig støtte.³⁷ I vår kontekst er særlig den siste betydningen av begrepet relevant. Det er

35 Knut Dørum, «Kallsarbeideren og the self-made man. Handelskapitalisme og etikk i Norge på 1800-tallet» i: *Gud og mammon. Religion og næringsliv*, redigert av Bjørg Seland (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014), 85–88.

36 Sean T. Hannah, Bruce J. Avolio og Douglas R. May, «Moral maturation and moral conation: A capacity approach to explaining moral thought and action» i: *Academy of Management Review* 36, nr. 4 (2011), 663–685.

37 Se f.eks. N. Cockell og W. McSherry, «Spiritual care in nursing: An overview of published international research» i: *Journal of Nursing Management* 20, nr. 8 (2012), 958–969.

rimelig å forvente at både misjonalt forpliktelse og opplevelsen av gudommelig støtte i det misjonale oppdraget vil fremme MIH.

Opplevelsen av åndelig støtte vil antagelig også påvirke den *misjonalt inspirerte mestringsstroen*. Mestringsstro (self-efficacy) er et sentralt begrep i psykologisk litteratur om individuell motivasjon og individuelle målsettingsprosesser.³⁸ Høy mestringsstro styrker motivasjonen og høyner ambisjonsnivået. Dette påvirker i neste omgang både sannsynligheten for å handle og graden av utholdenhet. Anvendt på vår kontekst kan misjonalt inspirert mestringsstro defineres som den subjektive opplevelsen av å være rustet for misjonalt inspirerte handlinger, det vil si hvorvidt man disponerer de evner og ressurser som skal til for å lykkes. Begrepet må imidlertid tilpasses vår kontekst. Frimodigheten til aktiv deltagelse i misjonsoppdraget er i første rekke forankret i løftet om at Gud er med og bidrar med kraft og visdom (jf. misjonsbefalingen Matt 28,18–20). I prinsippet er den enkeltes tro på egen styrke omvendt proporsjonal med den styrke Gud kan gi ved Ånden: Det er i avhengighet av Gud at det blir rom for Guds utrustning. Denne logikken må integreres i forståelsen av mestringsstro i vår kontekst.

Misjonalt inspirert mestringsstro og misjonalt forpliktelse vil antagelig påvirkes av aktørenes *kallsorientering*. Med kallsorientering menes den holdningen at arbeid inngår i et livslangt kall om å stå i Guds tjeneste på alle livets arenaer.³⁹ I dette perspektivet betraktes arbeid og næringsvirksomhet som en arena for å tjene Gud og medmennesker, og som et tilsvarende på Guds nåde: «Calling is the truth that God calls us to himself so decisively that everything we are, everything we do, and everything we have is invested with a special devotion and dynamism lived out as a response to his summons and his service.»⁴⁰

Troende vil i ulik grad preges av denne tenkningen. Forskning på kristne afrikanske gründere i Kenya viser at sterkere grad av kallsorientering henger sammen med høyere nivåer av «entreprenøriell» mestringsstro, det vil si troen på at man har de ressurser som skal til for å lykkes som entreprenør.⁴¹ Når entreprenøren opplever at arbeidet blir en del av tjenesten for Gud, skapes en forventning om at Gud vil støtte og hjelpe i de daglige utfordringene. Kallsopplevelsen styrker dermed den subjektive ressursbasen, opplevelsen av å være rustet for oppgaven. Slike effekter av kallsorientert mestringsstro er antagelig enda tydeligere i vår sammenheng, hvor mestringsstro dreier seg om

38 Albert Bandura, *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory* (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1986).

39 Gustaf Wingren, *Luther on Vocation* (Philadelphia: Muhlenberg, 1957), svensk utgave 1942.

40 Os Guinness, *The Call: Finding and Fulfilling the Central Purpose of Your life*, 2. utg. (Nashville: Thomas Nelson, 2003), 4.

41 Magne Supphellen, «Effects of Religious Attitudes on the Self-Determination of Small-Scale Entrepreneurs in the Slum Areas of Nairobi» i: *Religion and Society in Africa*, redigert av Tomas Drønen (New York: Peter Lang, 2013).

misjonalt inspirerte handlinger. Det er også rimelig å forvente at denne holdningen vil påvirke graden av misjonal forpliktelse, for kallet er et gjensvar på Guds gave, frelsen og friheten i Kristus.

I tillegg til de individuelle psykologiske begrepene, bør framtidig forskning se nærmere på atferdsrutiner på individnivå, som kan tenkes å påvirke misjonalt inspirert atferd i ANL. Ikke minst vil det være naturlig å se studere hvordan åndelige praksiser som bønn, bibel-lesing og deltagelse i menighetsfelleskap henger sammen med MIH i ANL.

Ser vi nærmere på Hauges næringsvirksomhet, finner vi elementer med relevans for alle begrepene vi her har gjort rede for. Hauge hadde for det første en sterk kallsorientering i sin næringsvirksomhet. Begrunnelsen for virksomheten ble knyttet direkte til livskallet: «Mitt Kaldsbrev er at elske Gud og min Næste.»⁴² Ifølge Hauge innebar kallet en forpliktelse til å «aagre med Sit Pund».⁴³ Uttrykket refererer til lignelsen om pundene (Luk 19,11–27) og benyttes gjentatte ganger i Hauges brev til venneforsamlingene.⁴⁴ Næringslivet var for Hauge en hovedarena for forvaltning av talenter: «Hver burde efter sin formue og sine Gaver hielpe til Fabricker og Værker at oprette og drive, saa ledige Hender faa Arbejde.»⁴⁵

Fokuset på gudgitte gaver og talenter, samt vektleggingen av den personlige gudsrelasjonen, ga sannsynligvis Hauge og haugianerne en erfaring av gudommelig nærvær og støtte i hverdagen. Dette må ha styrket mestringsstroen. Slike psykologiske implikasjoner av Hauges kristendomssyn og ideologi løftes fram av flere historikere, ikke minst av Francis Sejersted, som hevder at Hauges «vekkelseskristendom» bidro til å «myndiggjøre» lekfolket, og at dette var avgjørende for framveksten av et moderne demokrati og kapitalisme i Norge.⁴⁶ Vi vil tilføye at myndiggjøringen og mestringsstroen på sikt ikke bare stimulerte til aktiv deltagelse i det norske demokratiet, men at den først og fremst motiverte til innsats for misjon. Det ser vi ikke minst i haugianernes frimodige og omfattende møtevirksomhet og omsorgsarbeid i og utenfor bedriftene.

Teologisk forståelse

Neste faktor i rammeverket er aktørenes teologiske forståelse. Dette er en sentral faktor, som påvirker MIH direkte gjennom de individuelle faktorene. I utviklingen av en forskningsagenda som vil undersøke misjonalt inspirert engasjement i ANL, handler det her om å se på det teologiske rammeverket for misjonalt inspirert engasjement av ulik karakter. Hvilke teologiske begreper og kategorier kan nyttes som analytiske verktøy til å kaste lys over motivene for et slikt engasjement? Her er selvfølgelig mange

42 H.N. Hauge, «Leserinnelegg», *Bergenske Adresse-Contoires Efterretninger*, 10. juli 1802.

43 Ording, *Hans Nielsen Hauges Skrifter*, bind I, 106.

44 Ording, *Hans Nielsen Hauges Skrifter* III, 549.

45 Ording, *Hans Nielsen Hauges Skrifter* V, 39.

46 Francis Sejersted, *Demokratisk kapitalisme. Revidert utvalg* (Oslo: Pax, 2002), 30–32.

tilnærminger mulig. Fra et forskningsperspektiv må en nærme seg dette åpent, med mulighet for at flere teologiske nøkkeltema, som for eksempel skriftsyn, gudsforståelse, menneskesyn, frelsessyn etc., kan bidra til å forklare det teologiske rammeverket for ulike aktørers misjonale engasjement i ANL.

Når vi argumenterer for å hente inspirasjon fra arven etter Hans Nielsen Hauge, vil det være en særlig grunn til å se på teologisk motivasjon for *kallsengasjement* i ANL. Hvorfor nettopp et slikt fokus? For det første tangerer de kallsteologiske motiver som tidligere er skissert, et samfunnsvitenskapelig fokus på motivasjon og beslektet tematikk. For det andre spiller det kallsteologiske en avgjørende rolle for Hans Nielsen Hauge og i arven etter ham. I rammen av denne artikkelen vil det føre for vidt å belyse bredden i arven etter Hauge, men det er hevet over tvil at den bibelske «husholdertanken», den jordiske kallsoppgaven, spiller en avgjørende rolle. Ja, det er den bibelske husholdertanken som gjør det «naturlig for Hauge å oppfatte arbeidet som en kristen plikt og å stille det jordiske kallsarbeid inn i et diakonalt perspektiv».⁴⁷ Hagues husholdertanke ser ut til å ha blitt formet i brytningen mellom Bibelens advarsler mot rikdommens snarer på den ene siden og en positiv holdning til å «bruke verden» i det godes tjeneste på den andre.⁴⁸ Det å se menneskelivet «under skaperoppdragets synsvinkel» er både individuelt og kollektivt motivert. Det knyttes både til den enkeltes omvendelseserfaring og videre utvikling av kristenlivet og til det kristne fellesskapets engasjement for verden og nesten. En forskningsagenda for misjonalt engasjement i ANL bør derfor ha blick både for individuelle og mer kollektiv funderte teologiske motiv.⁴⁹ Et slikt misjonalt kallsengasjementet i haugiansk tradisjon blir til i brytningen mellom gammelt og nytt, mellom tradisjon og nytenkning, mellom sentrum og periferi ved at Hauge hele tiden så ut til å søke ut over faste mønster, riktignok i samspill med det etablerte.⁵⁰

For å legge tilrette for entreprenørvirksomhet i ANL, bør en forskningsagenda for MIH i ANL ha et særlig blick for den *teologiske forhandling* som finner sted i brytningen mellom gammelt og nytt, mellom sentrum og periferi. Vi mener følgende tre elementer i Hauge-arven er særlig relevante teologiske faktorer i undersøkelsen av misjonalt engasjement i ANL (i dag), (1) den bibelske husholdertanken, (2) spenningen mellom individuell og kollektiv (teologisk) motivasjon for engasjement og (3) den teologiske forhandlingen som skjer i brytningen mellom tradisjon og fornyelse som inspirasjon for entreprenørskap i ANL.

Samtidig er det viktig å ta hensyn til at konteksten for engasjement i ANL i Norge har endret seg dramatisk siden Hagues tid. Det har også vært store endringer i kristne tilnærminger til engasjement i ANL og motivasjon for dette, da nærværet av andre

47 Aarflot, *Tro og lydighet*, 366. Se særlig underkapittelet om Husholdertanken, 364–377.

48 Aarflot, *Tro og lydighet*, 359.

49 Aarflot, *Tro og lydighet*, 377.

50 Aarflot, *Tro og lydighet*, 145–146.

organisasjoner og kirkesamfunn påvirker det praktiske engasjementet og den teologiske fortolkningen av engasjement i ANL. Holdninger til misjon i ANL vil naturlig nok variere blant troende. Noen vil mene at ANL er en viktig arena for misjon, andre vil være mindre opptatt av dette. Det er åpenbart at slike holdninger har grunnleggende betydning for graden av misjonalt inspirerte handlinger i ANL. Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er om konfesjonelle forskjeller har konsekvenser for (eller legger føringer for) holdninger til misjon i ANL.

Helje Kringlebotn Sødal diskuterer aktuelle teologiske forklaringer på den sterke veksten i karismatiske miljøer globalt. Hun finner vekstfremmende elementer både i pneumatologien, eskatologien og ekklesiologien i disse miljøene:

Karismatisk pneumatologi gir rom for erfaring, autentisitet og tidsriktige former som kan virke transformerende, sosialt inkluderende og involverende. Eskatologien stimulerer til misjon, og ekklesiologien kan lette lokale tilpasninger, forhindre byråkrati og tilrettelegge for innovasjon. Disse punktene danner fundamentet for en ambisiøs missiologi der alle forstås som aktive misjonærer.⁵¹

Sødals analyse er nyttig for en diskusjon om hvordan ulik teologi kan påvirke MIH i ANL. I tillegg til å studere kristne miljøer som vokser, kan det være aktuelt å undersøke teologien i kristne miljøer som stagnerer, svekkes eller dør ut. Disse er det også mange av innen karismatisk kristendom. Hva kjennetegner teologien i disse miljøene? Det er neppe hensiktsmessig å søke etter enkle årsakssammenhenger mellom vekst og teologisk grunnsyn. Sammenhengene vil være komplekse og preget av gjensidig påvirkning mellom teologi og praksis. Fokus bør antagelig rettes mot samspillet mellom teologi og ekspansivt engasjement for kirke og ANL. Det må selvsagt tas høyde for at det finnes andre faktorer enn teologi som påvirker veksten, eksempelvis organisasjonsmessige forhold, bruken av moderne kommunikasjon eller musikalske uttrykk.

Av særlig interesse er teologiske analyser av organisasjoner som er skreddersydde for misjon i ANL. En av de største er CBMC International (Connecting Business & Marketplace to Christ). Selvstendige nasjonale avdelinger finnes i over 100 land, også i Norge (se [cbmc.no](https://www.cbmc.no)). En hovedoppgave for CBMC er å etablere og inspirere til små bønne- og samtalegrupper av forretningsfolk (<https://www.cbmcint.com/about-us/>). I USA og Nederland finnes det hundrevis av slike grupper. Hensikten er å samle troende som har lignende arbeidsmessige utfordringer. Under samlingene deler deltagerne erfaringer, gir hverandre råd og ber for hverandre. Formålet er å nå ut med evangeliet på arbeidsplassen: «Our mission is to establish and strengthen CBMC national and regional teams to be effective as they present the Gospel of Jesus Christ

51 Helje K. Sødal, «Hvorfor vokser karismatisk kristendom?» i: *Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap* 69, nr. 1 (2015), 51.

to their colleagues in the global marketplace and to help others be transformed to Christ-likeness» (<https://www.cbmcint.com/about-us/>).

Det teologiske fokuset i den skisserte forskningsagendaen har både et *åpent* og et mer *fokusert*, selektivt sikte: På den ene siden nærmer vi oss det misjonale engasjementet i ANL med et bredspektret sett av teologiske begreper og kategorier for å avdekke hva som motiverer og bidrar til engasjement, som for eksempel klassiske teologiske begrep som ekklesiologi, pneumatologi og eskjatologi.⁵² Inspirert av arven etter Hauge tar vi på den andre siden til orde for et mer spisset fokus på hvilken rolle de tre ovennevnte teologiske motivene spiller i utviklingen av misjonalt engasjement i ANL (den bibelske husholdertanken, spenningen mellom individuell og kollektiv (teologisk) motivasjon og brytningen mellom tradisjon og fornyelse for utviklingen av entrepenørskap i ANL). Dette siste punktet innebærer også et blikk på om det misjonale engasjementet rammes inne av et kulturpessimistisk eller et mer kulturoptimistisk siktemål.

Sosiale faktorer

Misjonalt inspirerte handlinger skjer ikke i et vakuum, men i nettverk av sosiale relasjoner i bedrifter og offentlig forvaltning. Det betyr at kolleger, ledere og samarbeidspartnere vil kunne påvirke omfanget av og innholdet i MIH i ANL. Sentralt i denne sammenheng er *sosiale normer*, en sentral komponent i klassisk holdningsteori.⁵³ Uskrevne regler og holdninger på arbeidsplassen vil påvirke hvorvidt egne holdninger omsettes i handlingsplaner (intensjoner) og atferd. Hvis nære kolleger eller ledere har negative holdninger til kristen tro, vil dette kunne hemme MIH selv om troende opplever en sterk misjonalt forpliktelse. Vi vet lite om hvordan slike sosiale mekanismer arter seg i ANL. Hvilke typer sosiale normer har størst innvirkning? Hvordan takler troende negativ sosial erfaring i ANL? En mulighet er at troende i slike situasjoner legger mer vekt på misjonsoppdragets omsorgsaspekt. En annen mulighet er at de finner sammen med andre troende med lignende utfordringer, eller skifter arbeidsgiver.

Sosiale kontakter i bedriften vil i varierende grad være åpne for eksistensielle spørsmål. Liten åpenhet vil ikke nødvendigvis ha samme effekt som negative sosiale normer. Manglende åpenhet kan primært være knyttet til arbeidskonteksten, mens det kan være åpning for samtaler om eksistensielle spørsmål i sosiale samlinger med kolleger på fritiden.

Mange troende i ANL har kolleger som også er kristne. I hvilken grad og på hvilken måte finner disse sammen og støtter hverandre? Hvordan kan det best legges til rette for dette? Vi kjenner ikke til forskning som besvarer disse spørsmålene.

52 Sødal, «Hvorfor vokser karismatisk kristendom?»

53 Martin Fishbein & Icek Ajzen, *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research* (Reading: Addison-Wesley, 1975).

Et annet sosialt fenomen som vil kunne påvirke misjonarisk atferd i ANL, er bruken av *mentorer*. Det finnes menigheter og organisasjoner som tilbyr mentorordninger.⁵⁴ Mentorene bidrar med åndelig og medmenneskelig støtte og veiledning. I en studie av amerikanske kristne i arbeidslivet undersøkte forskerne blant annet om bruken av mentorer styrket evnen til å integrere troen i livet på arbeidsplassen (work-faith integration). Resultatene av denne studien viste klare positive effekter av mentorering.⁵⁵ Vi vet lite om omfanget og karakteren av denne type mentorering i Norge og Skandinavia. Det er også behov for forskning som kan gi innsikt i hvordan slike ordninger bør legges opp for å gi positive effekter.

Institusjonelle faktorer

Institusjonelle faktorer handler om egenskaper ved organisasjonene i ANL. Betingelsene for MIH vil kunne svekkes eller hemmes av den organisasjonsmessige konteksten. Aktuelle begrep i denne sammenheng er for det første *formål*, *visjon* og *organisasjonskultur*. I dag har mange bedrifter definert en høyere hensikt for virksomheten enn profitt (som f.eks. bærekraftsmål), men variasjonen er stor med hensyn til hvor grundig dette følges opp i praksis. Trolig er «rommet» for MIH større i virksomheter som arbeider målrettet med en høyere hensikt, særlig hvis denne gjenspeiles i kulturen. Ifølge Edgar H. Schein handler organisasjonskulturer om den kollektive mentaliteten blant medlemmene i organisasjonen.⁵⁶ Fundamentet for denne mentaliteten er felles virkelighetsoppfatning, det vil si synet på virksomheten og konteksten den opererer i. For virksomheter som er preget av en høyere hensikt, vil det finnes et positivt syn på verdien av å tenke «større» enn lønnsomhet i kroner og øre. I slike virksomheter vil antagelig omsorgshandlinger blir mer verdsatt enn i rent profittmaksimerende virksomheter. Det er mulig at troende også vil finne flere naturlige anledninger for verbale vitnesbyrd i slike organisasjoner.

De fleste organisasjoner i dagens ANL har definerte *kjerneverdier*. Dette er abstrakte begreper som sier noe om ønsket atferd i virksomheten. Banken DNB har eksempelvis kjerneverdiene «nysgjerrig», «modig» og «ansvarlig». Kjerneverdiene skal, etter intensjonen, brukes i arbeidet med å forme den interne kulturen.⁵⁷ Mange bedrifter fokuserer på sosiale/etiske verdier. Dagligvarekjeden Meny er et godt eksempel. Sentrale kjerneverdier for denne virksomheten er «ærlig», «raus» og «til å stole på»

54 Se f.eks. organisasjonen «Faith-driven Entrepreneurs», <https://www.faithdrivenentrepreneur.org/mentoring>.

55 M.L. Lynn, M.J. Naughton & S. Vander Veen, «Connecting religion and Work: Patterns and Influences of Work-Faith Integration» i: *Human Relations* 64, nr. 5 (2011): 675–70.

56 Edgar H. Schein, *Organizational Culture and Leadership: A Dynamic View* (San Francisco: Jossey-Bass, 1985).

57 P.M. Lencioni, «Make Your Values Mean Something» i: *Harvard Business Review* 80, nr. 7 (2002), 113–117.

(se meny.no). Slike verdier harmonerer med kristne omsorgsnormer og kan gjøre det lettere å integrere troen i arbeidslivet. I virksomheter som arbeider aktivt med å styrke etterlevelsen av sosiale/etiske verdier, har lederne en nøkkelrolle. Forskning viser at graden av etterlevelse blant virksomhetens ledere har avgjørende betydning for etterlevelsen blant de ansatte.⁵⁸ Kristne ledere i organisasjoner med sosiale/etiske kjerneverdier vil ha større frihet til å praktisere kristen omsorg, og denne omsorgen vil legges merke til og imiteres av andre ansatte.

Flere institusjonelle faktorer ved de haugianske virksomhetene er interessante i denne sammenheng. Vi har allerede nevnt morgensamlingene. Disse ble institusjonalisert i mange av bedriftene Hauge grunnla og sørget for at dagen begynte med Bibel, bønn og diskusjoner av praktiske og sosiale problemer.⁵⁹ Her ble virksomhetens overordnede formål, verdier og normer vevd inn i kulturen. Behovet for stabile arenaer for åndelig og faglig utvikling i ANL er antagelig like aktuelt i dag. I større organisasjoner kan det være aktuelt å danne interne grupper av troende, men i de fleste tilfeller vil det være nødvendig å rekruttere folk på tvers av bedrifter til samlinger på fritiden. Organisasjoner som CBMC (se cbmc.no) eksisterer nettopp for å dekke slike behov. Vi kjenner ikke til forskning som gir kunnskap om omfanget av slike grupper i Norge, eller forskning som sier noe om hvordan, eller under hvilke betingelser, slike grupper har reell innvirkning på MIH i ANL.

Et annet institusjonelt kjennetegn ved de haugianske virksomhetene er nettverks-strukturen. Vennesamfunnene og bedriftene var del av et landsdekkende nettverk av virksomheter med samme formål og verdier.⁶⁰ Virksomhetens ledere korresponderte med hverandre og med Hauge via brev. Gjennom nettverket hadde virksomhetene adgang til kapital og menneskelige ressurser. Dette styrket utvilsomt virksomhetenes handlekraft og de involvertes tro på å lykkes. Nettverksstrukturen er ikke mindre relevant i dag, snarere tvert imot. Med dagens informasjonsteknologi er det lettere å bygge og vedlikeholde nettverk. Vi vet lite om eksistensen av nettverk for troende i dagens ANL. CBMC og lignende organisasjoner etablerer, som nevnt, grupper i mange land. Det er imidlertid uklart hvordan slike organisasjoner utnytter potensialet som ligger i nettverksbygging. Her ligger det spennende muligheter for empirisk forskning.

Gjennomgangen av de seks faktorene i figur 2 viser et stort mangfold av aktuelle problemstillinger for forskning på misjonalt inspirert atferd (MIH) i ANL, som vil ha relevans for en rekke fagdisipliner. Nettopp dette er hensikten: Å invitere og inspirere til tverrfaglig forskning på dette området.

58 Helge Thorbjørnsen og Magne Supphellen, «Determinants of Core Value Behavior in Service Brands» i: *The Journal of Services Marketing* 25, nr. 1 (2011), 68–77.

59 Se Ravnåsen, *Ånd og hånd: Hans Nielsen Hauges etikk for liv og virke*.

60 Kullerud, *Hans Nielsen Hauge: Mannen som vekket Norge*, 249ff.

Konklusjon

Med utgangspunkt i en radikal forståelse av at kirken har mistet sin hegemoniske rolle og posisjon i Vesten, har den misjonale bevegelse utviklet sin teologi og sitt engasjement fra midten 1990-tallet og fram til i dag. *Misjonale* har blitt kode- og moteord for alle ønsker og initiativ som handler om å gjenoppdage en kirke som etter sitt vesen er sendt (herav *misjonale*), og som utfordrer til misjonalt inspirert engasjement «in all aspects of life». ⁶¹ Interessen for menneskers hverdagsliv har vært tydelig innenfor bevegelsen, men den mer spesifikke forskningsinteressen for arbeids- og næringslivets rolle og status i det misjonale engasjementet har vært begrenset, og kanskje først og fremst av prinsipiell art.

Likevel, arbeids- og næringslivet (ANL) materialiserer på mange måter de misjonale utfordringene kirken og kristendommen står overfor i Vesten. Den empiriske interessen for denne arenaen har vært svak, for å si det forsiktig. I denne artikkelen har vi derfor tatt til orde for å utvikle en tverrfaglig forskningsagenda for å undersøke ulike typer misjonalt inspirert engasjement i arbeids- og næringsliv. Med utgangspunkt i arven etter Hans Nielsen Hauge ønsker vi å stimulere til forskning på samspillet mellom kristenliv og arbeidsliv – med metodisk og teoretisk bredde og mangfold.

Figuren som tegner opp denne mulige forskningsagendaen, skisserer et konseptuelt rammeverk for missiologisk eller misjonale forskning på arbeids- og næringslivet (figur 2). Hovedfokuset er på *misjonalt inspirerte handlinger (MIH)*, og hvordan slik adferd kan tolkes i lys av flere ulike faktorer, både *individuelle* og *institusjonelle, relasjonelle* og *sosiale*, og ikke minst hvordan misjonale inspirert *praksis* inspireres og påvirkes av ulike *teologiske* rammeverk.

En slik tverrfaglig forskningsagenda har selvfølgelig sine begrensninger, blant annet fordi det ikke er mulig å stille opp et heldekkende rammeverk. Det vil alltid finnes begrep, tema, motiv og sammenhenger som ikke dekkes. Samtidig byr en slik tverrfaglig tilnærming på mange muligheter. Ved å se det misjonale engasjementet i lys av flere faglige perspektiv, kan nye motiv og fortolkninger oppdages. Ikke minst er dette initiativet et forsøk på å bøte på det empiriske underskuddet på feltet. Samfunnsvitenskapelige teorier og metoder er nødvendige for å tolke misjonale inspirert adferd fra et motivasjons- og praksisperspektiv. Stilt sammen med teologiske tilnærminger og andre bidrag fra humaniora (for eksempel historiske perspektiv) kan en finne nye innsikter. Vi vil med dette utfordre Norsk Tidsskrift for Misjonsvitenskap (NTM) til å lage et eget temanummer som fokuserer på dette spennende forskningsfeltet: misjonalt inspirert engasjement i arbeids- og næringsliv.

61 Alan Hirsch, *The Forgotten Ways, Reactivating the Missional* (Grand Rapids: Brazos Press, 2006), 237–240. Et tilsvarende engasjement kan spores i flere andre bidrag innenfor den misjonale bevegelse, se f.eks. Craig van Gelder, *The Ministry of the Missional Church: A Community Led by the Spirit* (Grand Rapids: Baker books, 2007), særlig kap. 7, «Growth and Development».